

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

The Management Model for Promoting the Secondary School Student's Dhammadhipateyya Characteristics

สมชาย อังสุโชติเมธี¹, อนุชา กอนพวง², ฉลอง ชาตรุประชีวิน³, ปกรณ์ ประจันบาน⁴

Somchai Angsuthotmetee, Anucha Kornpuang, Chalong Chatruprachewin, Pakorn Prachanban

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาคุณลักษณะธรรมาธิปไตย และแนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และศึกษาสังเกตโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ด้านคุณธรรม 2) สร้างรูปแบบฯโดยสังเคราะห์เนื้อหาคุณลักษณะธรรมาธิปไตย และแนวทางการบริหารสถานศึกษา จากข้อมูลในขั้นตอนที่ 1 ยกร่างเป็นรูปแบบ และตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบโดยการจัดสนทนากลุ่ม 3) ประเมินรูปแบบฯโดยจัดประชุมผู้ใช้รูปแบบฯ รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบประเมินรูปแบบฯ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า

1. คุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ 1) มีสติ (คิดดี) 2) มีปัญญา (รู้ดี) 3) มีธรรม (ทำดี) มีแนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย คือ 1) การนำสภาพแวดล้อมภายนอกเข้ามาร่วมในการเสริมสร้าง 2) การมีคณะกรรมการเครือข่ายพัฒนาคุณธรรมนักเรียนคอยขับเคลื่อน 3) การกำหนดอัตลักษณ์ธรรมาธิปไตย เป็นเป้าหมายในการ พัฒนาครู พัฒนาสภาพแวดล้อม และพัฒนานักเรียน
2. รูปแบบฯ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความร่วมมือเครือข่ายภายนอก 2) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่คณะกรรมการเครือข่ายพัฒนาคุณธรรมนักเรียน 3) กระบวนการ ได้แก่ การกำหนดอัตลักษณ์ธรรมาธิปไตย เป็นเป้าหมายในการพัฒนาครู พัฒนาสภาพแวดล้อม และ พัฒนานักเรียน 4) ผลผลิต ได้แก่ คุณลักษณะธรรมาธิปไตย คือ มีสติ (คิดดี) มีปัญญา (รู้ดี) และมีธรรม (ทำดี)
3. ผลการประเมินรูปแบบฯ ผู้ใช้รูปแบบฯ มีความคิดเห็นว่ารูปแบบฯ มีความเป็นไปได้ และมีประโยชน์ในการนำไปใช้ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: คุณลักษณะธรรมาธิปไตย, การเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย, รูปแบบการบริหารสถานศึกษา

¹ นิสิตระดับการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา ภาควิชาบริหารและพัฒนการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

² ดร., ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาบริหารและพัฒนการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

³ รองศาสตราจารย์ ดร., กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาบริหารและพัฒนการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

The objective of this research was to create the model for promoting the secondary school student's Dhammadhipateyya characteristics. The research methodology had been divided into 3 phases. The first phase was to study the secondary school student's Dhammadhipateyya characteristics through literature review and also conducting an interview with selected experts. Second phase was to create the model for promoting the secondary school student's Dhammadhipateyya characteristics based on the information collected from the first phase. The final phase of this research was to evaluate the feasibility of the proposed model with a group of potential model adopters. The results are as follows:

1. The secondary school student's Dhammadhipateyya characteristics are 1) the ability to think by using consciousness, 2) knowledge and 3) the ability for decision making based on Dhamma. The guidelines for promoting the secondary school student's Dhammadhipateyya characteristics were 1) the integrating of external environment to promote student's Dhammadhipateyya characteristics, 2) setting up the committee designated for students ethics development, and 3) defining an objective for developing the teacher, student and learning environment according to Dhammadhipateyya.

2. There are 4 components of the management model for promoting the secondary school student's Dhammadhipateyya : 1) External environment 2) Internal Environment 3) The Administrative procedures 4) The outcome.

3. The result from the evaluation, according to the potential adopters, suggests a very high level of both usefulness and feasibility

Key words: Dhammadhipateyya Characteristics, Dhammadhipateyya Promoting, The School Management Model

ความเป็นมาของปัญหา

จุดมุ่งหมายการจัดการศึกษาในประเทศไทยที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การมุ่งเน้นให้มีการปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุขภายใต้ระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขดังที่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 80 (3) (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, 24 สิงหาคม 2550, หน้า 23-24) ได้กำหนดให้มีการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกของความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 (สำนักงานรับรองมาตรฐานและ

ประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2547, หน้า12-13) กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในมาตราที่ 23 (1) ว่า “การจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจะต้องเน้นความสำคัญในเรื่องความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคมได้แก่ ครอบครัวชุมชน และสังคมโดยรวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” แต่สภาพความเป็นจริงของสังคมไทยปัจจุบัน พลเมืองไทยจำนวนมาก ยังมีความขัดแย้งทางความคิดอย่างรุนแรง แบ่งพวก แบ่งฝ่าย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มากกว่าประโยชน์ส่วนรวม เยาวชนไทย ถูกกระแสวัตถุนิยม มอมเมาให้หลงไปตาม ความเจริญทางเทคโนโลยี โดยขาดวิจารณญาณ ฟุ้งเฟ้อ รักความสุข เกลียดความทุกข์

ขาดความอดทน ไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ หรือ ผิดกฏตนเอง ให้อยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข เกิดการ เบียดเบียน ใช้ความรุนแรง เพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขของ ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น ซึ่ง แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) (2554, หน้า 5) ระบุถึงความเสี่ยงของ ประเทศไทยไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้สังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยม ให้ความสำคัญกับศีลธรรม และวัฒนธรรมที่ดั่งามลดลง ทั้ง การดำรงชีวิตประจำวัน การใช้ชีวิตและความสัมพันธ์กับผู้อื่น มุ่งหารายได้เพื่อสนองความต้องการบริโภค การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง ความมีน้ำใจไมตรีน้อยลง แก่งแย่ง เอาเปรียบกัน ขาดความสามัคคี ไม่เคารพสิทธิผู้อื่น และขาดการยึดถือประโยชน์ส่วนรวม” เป็นสภาพที่สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการศึกษาในปัจจุบัน ยังไม่สามารถ ตอบสนอง จุดมุ่งหมายการจัดการศึกษา ที่กำหนดไว้ได้ การจัดการศึกษาควรมีแนวทางที่ชัดเจน ที่จะ ปลุกฝังในเรื่องคุณธรรม ค่านิยมการอยู่ร่วมกันให้ เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว

หลายฝ่ายตระหนักดีถึงปัญหา ได้มีการเสนอ แนวทางในการแก้ไขหลากหลายแนวทาง และเรื่อง ธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นหลักคำสอนในทางพุทธศาสนาได้ ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวอ้างว่า น่าจะเป็นแนวทาง แก้ปัญหาในระบอบประชาธิปไตยของไทยที่กำลังประสบ ปัญหาความขัดแย้ง และแก้ปัญหาสภาพของเยาวชนไทย ที่ถูกระแสวัตถุนิยมมอมเมาอยู่ในขณะนี้ได้ เนื่องจาก ธรรมาธิปไตยเป็นเรื่องคุณสมบัติของคนที่ใช้ธรรมเรื่อง ความจริง ความดีงามความถูกต้อง และความเป็น ประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นหลักในการตัดสินใจ หากคน ไทย เยาวชนไทย มีการตัดสินใจโดยอยู่บนพื้นฐานของ ความจริง ความดีงาม ความถูกต้อง และความเป็น ประโยชน์ต่อส่วนรวมย่อมทำให้สังคมเกิดความสงบสุข ระบอบประชาธิปไตยของไทย จะดำเนินไปได้อย่าง ถูกต้องดีงาม ยึดถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นใหญ่ ไม่ เกิดความขัดแย้ง นอกจากนั้นเยาวชนไทย จะมีค่านิยม มีวิจากรณญาณในการตัดสินใจที่ถูกต้อง ไม่ถูกมอมเมาให้ หลงไปตามกระแสวัตถุนิยมโดยง่าย ถือเป็นแนวทางการ แก้ปัญหาที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา เรื่องธรรมาธิปไตย เพื่อจะนำไปสร้างเป็นรูปแบบการ

บริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะ ธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดย มุ่ง ศึกษาคุณลักษณะธรรมาธิปไตย และแนวทางการ เสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา เพื่อนำไปใช้ในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา สร้างนักเรียนระดับมัธยมศึกษาให้เป็นพลเมืองที่มี คุณภาพ ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งในระบอบ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตาม เจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาของชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อสร้าง รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้าง คุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

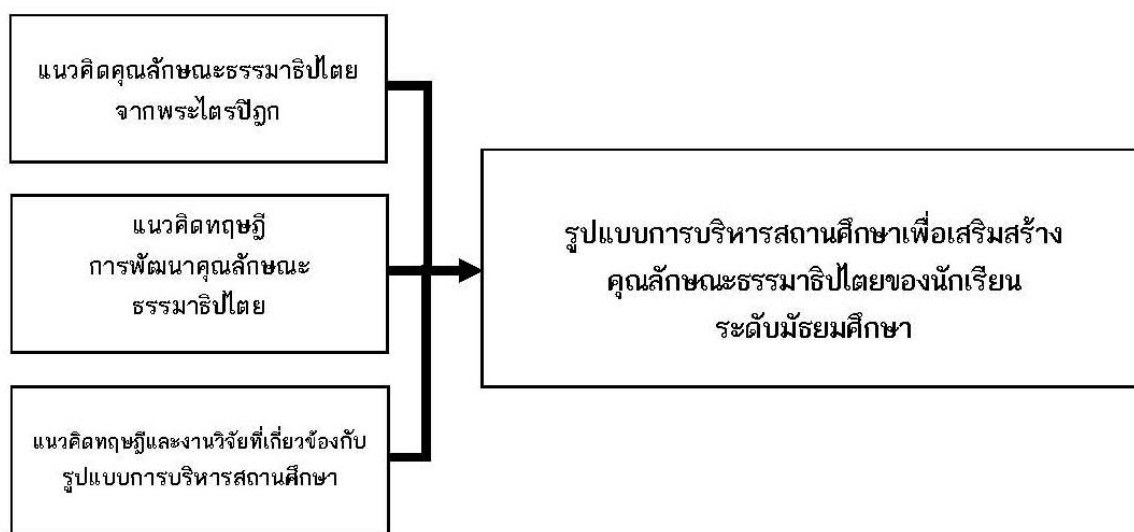
1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะธรรมาธิปไตย และ แนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา

กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรอบแนวคิดการ วิจัยรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้าง คุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย แนวคิดคุณลักษณะธรรมาธิปไตย คือ แนวคิดจากพระไตรปิฎก(มหาเถรสมาคม, 2549, หน้า 228-231) เรื่อง อธิปไตยยสูตรว่าด้วย อธิปไตย 3 แนวคิดการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของ นักเรียนระดับมัธยมศึกษา คือ ทฤษฎีต้นไม้คุณธรรม ของดวงเดือน พันธุมนาวิน อ้างถึงในศูนย์ส่งเสริมและ พัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม, 2551), แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของ ทิศนา แคมมณี (2546) หลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการของ พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต (2541), หลักมงคลชีวิต (พระสมชาย ฐานวุฑโฒ, 2541), ทฤษฎีพัฒนาการ

ทางการรู้การคิดของ เพียเจต์ (อ้างถึงใน สำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา, 2553, หน้า 54-55), ทฤษฎี พัฒนาการทางจริยธรรม ของโคลเบอร์ก(พิศเพลิน เจียวหวาน และคณะ, 2546, หน้า 3-5) แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการบริหาร สถานศึกษา คือ แนวคิดการพัฒนารูปแบบของบุญชม ศรีสะอาด (2543), แนวคิดการพัฒนาระบบ ของ ชัย ยงค์ พรหมวงศ์ (2544), จันทราณี สงวนนาม(2551), แนวคิดการตรวจสอบรูปแบบ ของอิสเนอร์

(Eisner,1976), ทฤษฎีระบบของ เบอร์ทาแลนซ์ฟี (Bertalanffy, 1973), คาสต์ และโรเซนชวิก (Kast and Rosenzweig, 1985) และแบงค์ (Banks, 2001) งานวิจัย เรื่องรูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาไทย ของนางลักษณ์ ใจฉลาด (2553) งานวิจัย เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาจิตสำนึกประชาธิปไตยของนักเรียน ประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างของอารีย์ โพธิ์บางหวาย (2550) แสดงดังภาพ 1

ภาพ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัยรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา เป็นการวิจัย และพัฒนา(Research and Development) มีขั้นตอน การดำเนินการวิจัย เป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะ ธรรมาธิปไตย และแนวทางการเสริมสร้าง คุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับ มัธยมศึกษา มีการดำเนินงาน 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาคุณลักษณะธรรมาธิปไตย และแนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการเสริมสร้าง คุณธรรม จริยธรรมนักเรียน กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน แบ่งเป็น ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่

เป็นพระสงฆ์ จำนวน 4 รูป ผู้ทรงคุณวุฒิจาก สถาบันอุดมศึกษา จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็น ผู้บริหารสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 2 คน และ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นครูผู้สอนคุณธรรม จริยธรรมใน สถานศึกษา จำนวน 2 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และเอกสาร ประกอบการสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ คือ คุณลักษณะธรรมาธิปไตย และแนวทางการเสริมสร้าง คุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยการวิเคราะห์ เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปอุปนัย (Analytic Induction)

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาคุณลักษณะธรรมาธิปไตย และแนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย

จากการศึกษา สังเกตสถานศึกษาที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนสตัยไส อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี โรงเรียนรุ่งอรุณ (ฝ่ายมัธยม) เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ โรงเรียนมัธยมมิชชั่นพัฒนา อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ และ โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อ.บางมูลนาก จ.พิจิตร เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบบันทึกการศึกษา สังเกต สถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดีด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยมีประเด็นการศึกษา สังเกต เรื่องคุณลักษณะธรรมาธิปไตย และแนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์เนื้อหา (Content Synthesis)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มี 2 ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโดยนำผลการศึกษาคุณลักษณะธรรมาธิปไตย และแนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มายกร่างเป็น รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ใช้วิธีประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดจำนวน 8 คน ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย เอกสารการประชุมสนทนากลุ่ม แบบบันทึกความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ ตารางวิเคราะห์ความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปอุปนัย (Analytic Induction) และปรับปรุงร่างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับ

มัธยมศึกษา ตามข้อสรุปความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิให้สมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีการดำเนินการ ดังนี้

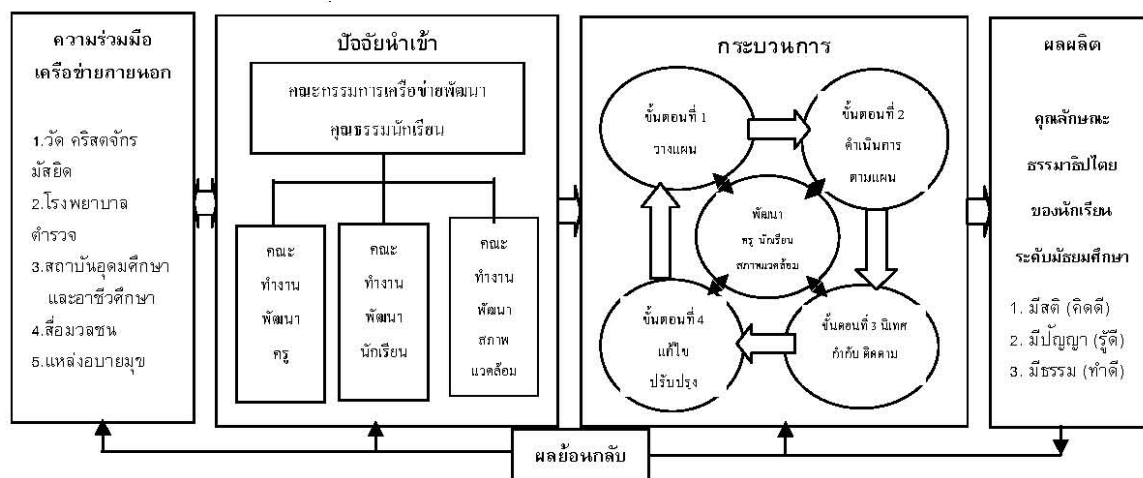
ประชุมสัมมนาเพื่อรับฟังความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในด้านความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในสถานศึกษา แหล่งข้อมูล คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบงานพัฒนาคุณธรรมนักเรียน ผู้แทนกรรมการสถานศึกษา ผู้แทนผู้ปกครองนักเรียนของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก จำนวน 6 โรงเรียน รวม จำนวน 24 คน เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามประเมินความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย การวิจัย เรื่องรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. คุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สรุปได้ว่า คุณลักษณะธรรมาธิปไตย ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มีจำนวน 3 คุณลักษณะได้แก่ 1) มีสติ (คิดดี) 2) มีปัญญา (รู้ดี) และ 3) มีธรรม (ทำดี)

2. แนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายนอกสถานศึกษา การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบที่ดีด้านการดำรงชีวิตของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง การปรับวิสัยทัศน์ของโรงเรียนให้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ การฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ การฝึกสมาธิ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยสอดแทรกคุณธรรมให้เป็นวิถีชีวิต กิจกรรมจิตอาสา กิจกรรมสร้างความเป็นพลเมือง การเปิดโอกาสให้ พ่อแม่ ผู้ปกครองนักเรียน และชุมชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรม

3. ผลการสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษา ระดับมัธยมศึกษา แสดงดังภาพ 2 มีรายละเอียดดังนี้ เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียน

ภาพ 2 รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา มี 4 องค์ประกอบ

3.1 ความร่วมมือเครือข่ายภายนอก ประกอบด้วย การสร้างความร่วมมือในลักษณะการเชิญบุคคลภายนอกเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ ร่วมกันปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายนอกสถานศึกษา ให้มีลักษณะเอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ดังนี้ 1) วัด คริสตจักรหรือ มัสยิด เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน 2) สถานพยาบาล หรือโรงพยาบาล สถานตำรวจให้ความร่วมมือในการ ป้องกันปราบปราม บำบัดยาเสพติด และอบายมุขต่างๆ 3) มหาวิทยาลัย หรือ สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาและระดับอาชีวศึกษา ร่วมกิจกรรมแนะแนวให้โอกาสในการศึกษาต่อ 4) สื่อมวลชนโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ตให้ความรู้ที่มีสาระสร้างสรรค์ 5) แหล่งอบายมุขที่ตั้งอยู่ใกล้สถานศึกษา หรือในชุมชนที่สถานศึกษาดังอยู่ ได้รับการควบคุม

3.2 องค์ประกอบด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย คณะกรรมการเครือข่ายพัฒนาคุณธรรมนักเรียนซึ่งมีผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรภายใน และบุคลากร ภายนอกสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน ร่วมเป็นกรรมการ มีคณะทำงานเป็นตัวขับเคลื่อนภารกิจ การพัฒนาคุณธรรมนักเรียน ได้แก่ คณะทำงานพัฒนา

ครู คณะทำงานพัฒนานักเรียน และคณะทำงานพัฒนาสภาพแวดล้อม

3.3 องค์ประกอบด้านกระบวนการ ประกอบด้วย การปฏิบัติงานพัฒนาคุณธรรมในสถานศึกษา 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ประชุมวางแผน การดำเนินงาน ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการตามแผนโดย คณะทำงานมีการพัฒนาครู พัฒนานักเรียน พัฒนาสภาพแวดล้อมเป็นงานหลัก ขั้นตอนที่ 3 การนิเทศกำกับ ติดตามและประเมินผล ขั้นตอนที่ 4 แก้ไข ปรับปรุง การดำเนินงานตามกระบวนการ

3.4 องค์ประกอบด้านผลผลิต ประกอบด้วย คุณลักษณะธรรมาธิปไตย 3 คุณลักษณะ ได้แก่ 1) มีสติ(คิดดี) 2) มีปัญญา (รู้ดี) 3) มีธรรม (ทำดี)

4. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย พบว่า ในภาพรวมและในแต่ละองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ ผ่านเกณฑ์การประเมินในระดับ มากที่สุด อภิปรายผลจากผลการวิจัย พบว่าคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย คุณลักษณะ 3 คุณลักษณะ ได้แก่ 1) มีสติ (คิดดี) 2) มีปัญญา (รู้ดี) 3) มีธรรม (ทำดี) ทั้งนี้เนื่องด้วยการมีสติสามารถควบคุมความคิดให้คิดได้รอบคอบ ไม่ด่วนตัดสินใจซึ่งอาจเกิดความผิดพลาด ปัญญาหรือ

องค์ความรู้ จะช่วยพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และตัดสินใจปฏิบัติต่อนั้นได้อย่างถูกต้อง ไม่ตัดสินใจไปตามกระแสสังคมซึ่งอาจเกิดความผิดพลาด และการมีธรรม หรือปฏิบัติตนถูกต้องดังมาอยู่แล้ว จะช่วยไม่ให้ทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้องดังมา คุณลักษณะดังกล่าว มีความสอดคล้องกับ นิยามของธรรมาธิปไตย ซึ่งหมายถึง คุณสมบัติของบุคคลที่ใช้ธรรม เรื่องความดีงามความถูกต้องความจริงและประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นหลักตัดสินใจในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับหลักอธิปไตย 3 ในพระไตรปิฎก และคำอธิบายขั้นตอนการตัดสินใจของบุคคลโดยใช้ธรรมาธิปไตย ของอนุชา กอนพวง (2555, หน้า 10) พระครูธรรมธครชิต คุณวโร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน กล่าวไว้ในขั้นตอนการให้สัมภาษณ์ว่า “ลักษณะของคนที่มีธรรมาธิปไตยคือ หนึ่ง มีความรู้ สองคิดถูกต้อง สามในขณะที่ตัดสินใจ ต้องตัดสินใจในขณะที่จิตใจผ่องใส ดีงาม และสงบ มีพื้นฐานจิตใจที่ผ่องใสดีงามสงบ

แนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ประกอบด้วย 1) สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ทั้งสภาพแวดล้อมภายนอกสถานศึกษา และภายในสถานศึกษา มีผลต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ทั้งนี้เพราะ สภาพแวดล้อมที่ดี ได้แก่ อาคารสถานที่สะอาดร่มรื่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน มีความเป็นกัลยาณมิตร สภาพชุมชนรอบบริเวณสถานศึกษาที่ปราศจากอบายมุข จะช่วยกล่อมเกลานักเรียนเป็นผู้มีคุณลักษณะธรรมาธิปไตยได้ง่ายขึ้น สอดคล้องกับหลักคำสอนในศาสนาพุทธเรื่องปรโตโฆสะ-กัลยาณมิตร (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2541, หน้า 622) 2) การเป็นแบบอย่างหรือตัวแบบที่ดีด้านการดำรงชีวิต ผู้บริหาร ครูและผู้ปกครอง ที่เป็นแบบอย่างที่ดี ทำให้การเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยเกิดขึ้นได้ง่าย ทั้งนี้เพราะ ตัวแบบที่ดีมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนเป็นอย่างมากซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของทิสนา แจมมณี (2546, หน้า 20-21) 3) พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน ร่วมมือกันในการพัฒนาคุณธรรม ทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแลนักเรียนให้มีการพัฒนาคุณธรรม ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน จะผลักรักระให้แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมิได้ สอดคล้องกับ

แนวทางการปฏิบัติของสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จ ด้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เช่น โรงเรียนสัตยาไส ซึ่งมีการเตรียมความพร้อมผู้ปกครองก่อนรับนักเรียนเข้าเรียน และโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม ที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามโครงการผู้ปกครองจิตอาสา 4) การปรับวิสัยทัศน์ของสถานศึกษาให้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณธรรม มีส่วนในการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมจำเป็นต้องขับเคลื่อนไปพร้อมกันทั้งองค์การ การกำหนดวิสัยทัศน์ และมีแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จะช่วยให้บุคลากรในองค์การมีทิศทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน สอดคล้องกับโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม ที่มีการปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์และจัดทำแผนกลยุทธ์ที่เน้นการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม (ศูนย์คุณธรรม, 2554) 5) การฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ โดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นหลักสำคัญที่สุดในการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ทั้งนี้เป็นเพราะการคิดที่เป็นระบบจะช่วยให้พิจารณาสิ่งต่างๆ ได้อย่างรอบด้าน และการจัดการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการฝึกการคิดอย่างเป็นระบบที่ปฏิบัติในสถานศึกษา สอดคล้องกับเรื่อง บุพภาคแห่งการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับโยนิโสมนสิการ คือ ความคิดที่สกัดอวิชชา หรือบรรเทาต้นเหตุ เป็นการฝึกการใช้ความคิดให้คิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบรู้จักคิดวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่างๆ อย่างตื้นๆ ผิวเผิน (พระธรรมปิฎกป.อ.ปยุตโต, 2541, หน้า 667) 6) การฝึกสมาธิ เป็นแนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ทั้งนี้เป็นเพราะการฝึกสมาธิทำให้เกิดสติ เมื่อมีสติกำกับความคิด การตัดสินใจจะประกอบด้วยเหตุผล มีความรอบคอบ ไม่เป็นการกระทำแบบด่วนตัดสินใจ ขาดความรอบคอบ สอดคล้องกับ แนวทางการเสริมสร้างคุณธรรม ของโรงเรียนสัตยาไส อ.ชัยบาดาล จ.ลพบุรี ซึ่งให้นักเรียนฝึกสมาธิทุกวันต่อเนื่อง โดยจัดให้นักเรียนฝึกสมาธิ เป็นช่วงๆ วันละ 9 ครั้ง เป็นอย่างน้อย ทำให้นักเรียน เป็นผู้เรียนที่มีสติปัญญา สุขุม รอบคอบ 7) การจัดกิจกรรมที่เน้นเรื่องคุณธรรม จริยธรรม เช่น กิจกรรมฝึกจิตอาสา กิจกรรมสร้างความเป็นพลเมือง กิจกรรมสภานักเรียน กิจกรรมโครงการงานคุณธรรม เป็นแนวทางการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

ที่จำเป็นต้องจัดให้มีขึ้น โดยต้องอาศัยการขับเคลื่อนทั้งองค์การ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการจัดกิจกรรมเป็นการเรียนรู้ของนักเรียนโดยการปฏิบัติ และการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับคุณธรรมต้องอาศัยการเน้นย้ำ การกระทำบ่อยๆ ต่อเนื่อง ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาของโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อ.บางมูลนาก จ.พิจิตร ที่มีการสอดแทรกคุณธรรมในการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรม จากความร่วมมือขององค์การทั้งระบบ

รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 ความร่วมมือเครือข่ายภายนอก ได้แก่ วัด คริสตจักร หรือ มัสยิด สถาน พยาบาล หรือโรงพยาบาล สถานีตำรวจ มหาวิทยาลัย หรือสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา สื่อมวลชน โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต แหล่งอบายมุขที่ตั้งอยู่ใกล้สถานศึกษา หรือในชุมชนที่สถานศึกษาตั้งอยู่ องค์ประกอบที่ 2 ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ คณะกรรมการเครือข่ายพัฒนาคุณธรรมนักเรียน องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการ ได้แก่ ขั้นตอน 4 ขั้นตอน ในการพัฒนาครู พัฒนานักเรียน และ พัฒนาสภาพแวดล้อม และองค์ประกอบที่ 4 ผลผลิต ได้แก่ คุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา 3 คุณลักษณะ คือ 1) มีสติ (คิดดี) 2) มีปัญญา (รู้ดี) และ 3) มีธรรม (ทำดี) ทั้งนี้ ก็เนื่องด้วยทั้ง 4 องค์ประกอบ มีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ในการที่จะทำให้การปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน บุคลากรในองค์การ และบุคคลภายนอก องค์การ มีแนวทางที่ชัดเจนขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจ การยอมรับและให้ความร่วมมือกันในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบมีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลดังนี้

1. เครือข่ายความร่วมมือภายนอก เป็นการจัดการสภาพแวดล้อมภายนอก ให้เอื้อต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในลักษณะความร่วมมือจากองค์การภายนอกที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน มีความเหมาะสมสอดคล้องกับ งานสร้าง

เครือข่ายความสัมพันธ์ชุมชนของสถานศึกษา และงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. คณะกรรมการเครือข่ายพัฒนาคุณธรรมนักเรียน เป็นคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเพิ่มเติมจากรูปแบบการบริหารปัจจุบัน เพื่อให้เป็นจุดเน้นในการดำเนินงานพัฒนาคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นประธานกรรมการ และมีสัดส่วนจากบุคคลภายใน บุคคลภายนอก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ทั้งนี้ เป็นเพราะการบริหารสถานศึกษาในปัจจุบันส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม น้อยกว่าการเสริมสร้างความสามารถในทางวิชาการ และ ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จึงต้องเป็นหลักในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้บริหารสูงสุดโรงเรียนสตรีสาทร ที่ให้ความสำคัญกับผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของสถานศึกษา

3. กระบวนการพัฒนาครู พัฒนานักเรียน และ พัฒนาสภาพแวดล้อม เป็นภาระงานหลักในการพัฒนาคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะครู และสภาพแวดล้อม เป็นตัวแบบในการหล่อหลอม กล่อมเกลา ให้นักเรียนมีคุณลักษณะธรรมาธิปไตย คือ มีสติ (คิดดี) มีปัญญา (รู้ดี) และมีธรรม (ทำดี) สอดคล้องกับหลักคำสอนในศาสนาพุทธ เรื่อง ปรัตถิมะ-กัลยาณมิตร (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2541, หน้า 622) และแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของทีศนา แหมมณี (2546, หน้า 20-21) ในเรื่องตัวแบบที่ดีมีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

การตรวจสอบ และประเมินรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ทั้ง 4 องค์ประกอบ มีความเหมาะสมสอดคล้อง มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ที่จะนำไปใช้ในสถานศึกษา ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ มีความครอบคลุม สอดคล้องกับภารกิจการบริหารสถานศึกษาในสภาพปัจจุบัน รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา เป็นการเสริมเติมเต็มรูปแบบการบริหารสถานศึกษาใน

ระดับมัธยมศึกษาซึ่งพบว่ามีจุดด้อยในด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้นโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยทั่วไปสามารถนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ไปประยุกต์ใช้ได้ทันทีโดยไม่เกิดภาระเพิ่มเติม หรือสร้างความยุ่งยากให้สถานศึกษา

เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ส่วนสำคัญขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งจะต้องเป็นผู้มีอุดมการณ์ และมีความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนรูปแบบอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะการพัฒนาคุณลักษณะทางคุณธรรม มักจะเห็นผลในระยะ เวลา ค่อนข้างยาวนาน ดังนั้น หากผู้บริหารสถานศึกษา และ คณะกรรมการสถานศึกษา หรือ ผู้สนับสนุนสถานศึกษา ขาดอุดมการณ์ ความมุ่งมั่น ตั้งใจ ขาดเจตคติที่ดี ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจัง รูปแบบการบริหารสถานศึกษานี้อาจล้มเหลว เพราะสถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ไม่เน้นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม มักขับเคลื่อน และ แข่งขันกันในเรื่องวิชาการ ซึ่งเห็นผลเป็นรูปธรรมได้มากกว่า กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานกำหนดนโยบาย จึงควรมีการกำหนดนโยบาย ส่งเสริมให้สถานศึกษาในระดับมัธยมศึกษา พัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมมีกิจกรรมยกย่อง เชิดชูเกียรติ สนับสนุนสถานศึกษา ให้มีการส่งเสริม พัฒนานักเรียน ด้านคุณธรรมจริยธรรมให้มากยิ่งขึ้น การนำรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัศึกษาก็น่าจะประสบผลสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการสร้างความรู้ เข้าใจแก่ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และ คณะกรรมการ

สถานศึกษา ในเรื่องความจำเป็น ในการเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นผู้นำในการดำเนินงานตามขั้นตอนของรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในระยะเริ่มแรก และวางระบบให้มีความยั่งยืน โดยผู้บริหารสถานศึกษาค่อยๆลดบทบาทลง

1.3 ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีมนุษยสัมพันธ์ สามารถประสานงานกับองค์การภายนอก สร้างความร่วมมือเครือข่ายภายนอก ให้เกิดความเข้มแข็ง

1.4 สถานศึกษาควรปรับระบบโครงสร้างการบริหาร ให้มีผู้รับผิดชอบในด้านการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษาอาจเพิ่มฝ่ายงานพัฒนาคุณธรรม หรือ เพิ่มภาระงานในฝ่ายงานกิจการนักเรียน เพื่อให้มีผู้รับผิดชอบ และดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

1.5 สถานศึกษาควรปรับวิสัยทัศน์ให้มีการพัฒนาด้านคุณธรรม ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และ บุคลากรในสถานศึกษาต้องมีเจตคติที่ดีต่อการพัฒนาคุณธรรม ร่วมกันขับเคลื่อนทั้งองค์กร

1.6 สถานศึกษาควรจัดให้มีเครือข่ายผู้ปกครองนักเรียน และให้บทบาทการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมนักเรียน ตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เนื่องจากพ่อแม่ ผู้ปกครองนักเรียน มีส่วนสำคัญอย่างมากในการเป็นแบบอย่าง หรือตัวแบบพัฒนาคุณธรรมให้กับนักเรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาครูเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะธรรมาธิปไตยของนักเรียน

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินคุณลักษณะธรรมาธิปไตย ตัวชี้วัด และพฤติกรรมบ่งชี้

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2551). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2544). *การจัดระบบทางการศึกษา: หน่วยที่ 1-2* .(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ทิศนา แคมมณี. (2546). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: เมธีทิปส์.
- นงลักษณ์ ใจฉลาด. (2553). *รูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาไทย*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด., มหาวิทยาลัยนเรศวร. พิษณุโลก.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2541). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2549). *ธรรมาธิปไตยไม่มาจึงหาประชาธิปไตยไม่เจอ (จุดบรรจบ: รัฐศาสตร์ กับนิติศาสตร์)*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทานจาก พหุบุคคลเพื่อพหุชน.
- พระสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2541). *มงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท*. พิมพ์ครั้งที่ 7. ฐานการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: ชมรมพุทธศาสตร์สากล ในอุปถัมภ์สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์.
- พิศเพลิน เขียวหวาน และคณะ. (2546). *เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรการวัดประเมินผลคุณธรรมจริยธรรม ตาม พ.ร.บ.2542*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มหาเถรสมาคม. (2549). *พระไตรปิฎกภาษาไทย พระบาลีสถิตต้นตอปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ทุกนิบาต ดิ กนิบาต*. กรุงเทพฯ: มหาเถรสมาคมจัดพิมพ์.
- รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, (24 สิงหาคม 2550). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 124 ตอนที่ 47ก. หน้า 23 – 24.
- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2554). *การสังเคราะห์องค์ความรู้กระบวนการสร้างโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม จริยธรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.
- ศูนย์ส่งเสริม และพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม). (2551). *การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมในประเทศและต่างประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: פרקหวานกราฟฟิค.สำนักงานอนุชา กองฟาง. (2555). *การเสริมสร้างธรรมาภิบาลขององค์การทางการศึกษาด้วยกลไกธรรมาธิปไตยของผู้บริหาร*. *วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*: โรงพิมพ์ทิศทางการพิมพ์นครสวรรค์.
- อารีย์ โพธิ์บางหวาย. (2550). *การพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาจิตสำนึกประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด., มหาวิทยาลัยนเรศวร. พิษณุโลก.
- Bank, James A. And Cherry A. McGee Bank. (2001). *Multicultural Education: Issues and Perspectives (4th ed)*. New York: John Wiley & Sons.
- Bertalanffy, L.V. (1973). *Educational Administration and Behavioral Science: A system Perspectives*. Boston MA: Allyn and Bacon.
- Eisner, E. (1976). Education connoisseurship and criticism: Their form and functions in Education evaluation. *Journal of Aesthetic Education*. 10 (3/4), 192-193.
- Kast, F.E. and Rosenzweig, J.E. (1985). *Organization and Management: A Systems and contingency approach (4th ed)*. New York: McGraw-Hill.